

State University of Applied Sciences in Nowy Sącz

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu

Neophilologica Sandeciensia 13

edited by / pod redakcją
Katarzyna Jasiewicz
Monika Zięba-Plebankiewicz

Nowy Sącz 2019

Redaktor Naukowy
dr Katarzyna Jasiewicz
dr Monika Zięba-Plebankiewicz

Redaktor Wydania
dr Katarzyna Jasiewicz

Recenzja
dr hab. Roman Gawarkiewicz, prof. US
dr hab. Agata Hołobut
dr hab. Andrzej Pawelec, prof. UJ

Redaktor Techniczny
dr Tamara Bolanowska-Bobrek

© Copyright by Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu
Nowy Sącz 2019

ISBN 978-83-65575-55-5

Wydawca
Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nowym Sączu
ul. Staszica 1, 33-300 Nowy Sącz
tel. 18 443 45 45, e-mail: briw@pwsz-ns.edu.pl

Adres Redakcji
Nowy Sącz 33-300, ul. Staszica 1
tel. +48 18 443 45 45, e-mail: tbolanowska@pwsz-ns.edu.pl

Druk
Wydawnictwo i drukarnia NOVA SANDEC s.c.
Mariusz Kałyniuk, Roman Kałyniuk
33-300 Nowy Sącz, ul. Lwowska 143
tel. 18 547 45 45, e-mail: biuro@novasandec.pl

Grzegorz Adam ZIĘTALA

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu

MODELING W ZSRR – OD POGARDY, BIEDY, PRZEZ INWIGILACJE W OJCZYŹNIE DO ZACHWYTU NA ZACHODZIE

Streszczenie

W niniejszym artykule przedstawiono historię modelingu w ZSRR. Szczególną uwagę poświęcono sylwetkom słynnych radzieckich modelek, które wykonywały zawód tzw. demonstratora odzieży. Ich życie w tamtych czasach było trudne we własnej ojczyźnie, chociaż budziły zachwyt na Zachodzie. W wielu przypadkach kariera była uzależniona od akceptacji urzędników partyjnych, a brak posłuszeństwa oznaczał koniec kariery.

Pomimo trudnych warunków materialnych powoli obywatele Kraju Rad zaczęli zmieniać poglądy na modę i po upadku ZSRR pojawił się profesjonalny modeling, a modelki stały się celebrytkami i osobami zamożnymi. To była zapewne jedna z zasług przedstawionych w artykule modelek z czasów radzieckich.

Summary

This article presents the history of modelling in the USSR. Particular attention was devoted to the figures of famous Soviet models who practiced the profession of clothing demonstrator. Their life in those days was difficult in their own homeland, although they aroused admiration in the West. In many cases, the career depended on the acceptance of party officials, and disobedience meant the end of the career. Despite the difficult material conditions, slowly the citizens of the USSR began to change their views on fashion, and after the fall of the USSR, professional modelling appeared and models became celebrities and rich people. This was probably one of the merits presented in the article of models from Soviet times.

Modeling kojarzy się nam w wielkimi pieniędzmi, błyskotliwą karierą, łatwym życiem i bogactwem. W ZSRR sytuacja była zgoła odmienna. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie historii tego trudnego zawodu w Kraju Rad. Opisu trudnej drogi od pogardy, przez inwigilację służb, molestowanie przez urzędników partyjnych, niesłyszana biedę modelek, do zachwytu na Zachodzie i zapomnienia w ojczyźnie.

Modeling jako profesjonalny biznes narodził się w Rosji w latach 90. XX wieku, choć w czasach ZSRR prezentowano odzież, istniały słynne domy mody, a nieliczne modelki nawet mogły wyjechać na Zachód. Narodziny w ZSRR tego zjawiska, które określamy dzisiaj modelingiem, to lata 40. XX wieku, a rozkwit to lata 60-80. XX wieku.

Modelki w czasach radzieckich, nazywane na Zachodzie „najpiękniejszą bronią Kremla”, wiodły ciężkie życie – otrzymywały niskie wynagrodzenia w rublach (76 rubli, dla porównania – sprzątaczką zarabiała 60-80 rubli), zarobki w walucie obcej odbierało im państwo, często były narażone na molestowanie, inwigilację służb, grozono im zwolnieniem i końcem kariery za niepodporządkowanie się urzędnikom z partii. Mimo tego dbały o urodę i rozślawiały Związek Radziecki. Ponieważ oficjalnie nie było takiego zawodu jak modelka (dzisiaj używa się słowa „модель”), w książeczkach pracy zapisywano – „demonstrator odzieży” („демонстратор одежды”), a potocznie osoby wykonujące ten zawód nazywano „манекенщица” – kobieta i „манекенщик” – mężczyzna. Słowo to pochodzi od rzeczownika „манекен”, czyli „manekin”. Dokładnie określa

to status zawodu – „żywe manekiny”. Modelki pracowały po 10 godzin, nie płacono im za godziny nadliczbowe, pracowały od 18. do 70. roku życia, występowały nawet modelki z rozmiarem 56, a normą były rozmiary od 44 do 48. Nie było związków zawodowych, szkoleń. Było tylko demonstrowanie odzieży, a pokazy bielizny odbywały się na zamkniętych imprezach dla pracowników przemysłu włókienniczego czy aparatu partyjnego. Często pokazy odbywały się też w miejscach imprez urzędników partyjnych, a modelki musiały towarzyszyć urzędnikom, inaczej czekał je koniec kariery. Społeczeństwo odbierało ten zawód jako bliski najstarszemu zawodowi świata. Nic dziwnego, że wiele osób wstydziło się go. Przykładem tego jest słynny reżyser Nikita Michałkow, który w tamtych czasach swoją żonę przedstawiał jako tłumaczkę, a nie modelkę (*Демонстратор...*, 2018).

W zawodzie demonstratora pracowały kobiety, mężczyzna był w zasadzie jeden, a reszta to przypadkowo zapraszone osoby z ulicy. Zresztą początkowo nie było nawet żadnych zdjęć modelek, tylko rysunki odzieży i tak pokazywano kolekcje w czasopiśmie. Dopiero z biegiem czasu zaczęły pojawiać się zdjęcia w czasopiśmie dla radzieckich kobiet – robotnic i chłopek. Minęło sporo czasu zanim pojawili się fotografowie „Vogue” czy prawdziwe sesje. Czasami prowadziło to do skandalu i końca kariery. Bezpieczniej było pokazywać kombinezony radzieckie i odzież robioną na szydełku.

Najbardziej prestiżowe miejsca pokazów były tylko 3 na cały ZSRR – sala w GUM (Główny Dom Handlowy na Placu Czerwonym), Dom Mody na Moście Kuźnieckim w Moskwie i Leningradzki Dom Mody (*Сколько зарабатывали...*). Pierwsze domy mody, zwane Domami Modeli Odzieży, pojawiły się w ZSRR już pod koniec lat 20. i na początku lat 30. XX wieku. Były to atelier, gdzie szycyto wysokiej jakości odzież. Najsłynniejszy dom otwarto w 1933 roku w Moskwie na ul. Dmitrowa – Dom Modeli Mostorgu (mostorg – skrót od московская торговля – handel moskiewski – G.Z.). Najsłynniejszy dom mody – Dom Modeli ZSRR – został otwarty w 1934 roku, a pracowała w nim pierwsza projektantka w ZSRR – Aleksandra Liamina – wcześniej „dostawca na dwór Jej Cesarskiej Mości Cesarzowej Aleksandry Fiodorowny”. Potem w największych miastach ZSRR pojawiały się domy mody na wzór moskiewskich domów modeli, a w latach 30. w Instytucie Włókienniczym uruchomiono wydział projektowania modnej odzieży.

W 1946 roku w Moskwie powstał najślynniejszy radziecki dom mody – Ogólnozwiązkowy Dom Modeli Odzieży zwany Domem Mody na Moście Kuźnieckim, uruchomiony z inicjatywy Aleksandry Liaminej (zmarłej w 1941 roku) i decyzją Rządu ZSRR z 1944 roku.

Fotografia 1. Budynek byłego Domu Mody na Moście Kuźnieckim.

Źródło: www.radidomapro.ru/ryedkktzij/nedvijimost/kommertcheskaya/byvschij-dom-modelej-na-kuznetzkom-mostu-vystavlen-1393.php (dostęp: 05.08.2019).

Dom ten po raz pierwszy przeprowadzał otwarte pokazy mody, nawet kilka razy w ciągu dnia, a pracowały w nim tacy sławni projektanci, jak Tamara Makiejewa, Galina Gagarina, Wiera Arałowa i największy projektant – Sława (Wiaczesław) Zajcew¹ (*Дома моды...*, 2019). Dom Na Moście Kuźnieckim rozpoczął wydawanie specjalistycznych czasopism modowych – „Modele sezonu” („Модели сезона”), „Moda krajów socjalizmu” („Мода стран социализма”), „Czasopismo mody” („Журналмод”). Od 1953 roku dom ten brał udział w międzynarodowych wystawach, od 1957 roku organizował pokazy mody zagranicznej w ZSRR, a w 1967 roku współorganizował Międzynarodowy Festiwal Mody, do udziału w którym zaproszono Dom Mody Chanel. Na tym festiwalu 1. miejsce zdobyła projektantka Tatiana Osmiorkina za słynną kreację „Rosja” („Россия”).

Fotografia 2. Suknia „Rosja”, modelka – Miła Romanowska.

Źródło: www.liveinternet.ru/users/elena_arvik/post389738821 (dostęp: 05.08.2019).

Tajemnicza kreacja „Rosja” została zaprojektowana dla modelki Reginy Zbarskiej, ale po przymierzeniu przez modelkę Miłę Romanowską zdecydowano, że ona będzie ją prezentować. Suknia była hitem na Festiwalu w Moskwie, a potem w Montrealu. Określano ją „wizytówką ZSRR”, a podczas pokazów kobiety radzieckie podobno płakały, widząc tego rodzaju kreację (*Легендарное...*, 2016).

Co ciekawe, projektowana w Domu na Moście Kuźnieckim odzież służyła do rozślawiania ZSRR za granicą, lecz do sklepów w kraju nie trafiała. Wszystkie modele odzieży kupowały żony dygnitarzy radzieckich. W 2002 roku nowy właściciel kultowego Domu – firma „MDM” – zwolniła 150 pracowników i tak zakończyła się kariera najslawniejszego radzieckiego domu mody. Sam budynek został włączony na listę dziedzictwa kulturowego, a mieści się w nim teraz sklep z odzieżą (*Дом моделей...*, 2008-2019).

Poniżej przedstawiamy sylwetki modelek, które zrobiły wielką karierę w trudnych czasach ZSRR, jednak, poza nielicznymi przypadkami, ich życie zakończyło się tragicznie.

¹ Wiaczesław Zajcew (Slawa Zaitsev), ur. w 1938 roku, największy radziecki i rosyjski projektant, „rosyjski Dior”, „Red Dior”, twórca i dyrektor Moskiewskiego Domu Mody (założony w 1982 roku), ikona rosyjskiej mody, autor kreacji dam na Kremlu, w tym Raisy Gorbaczow, odzieży rosyjskich olimpijczyków z 1980 i 1984 roku, wielu aktorów, reżyserów, piosenkarek (np. Ałły Pugaczowej).

1. Walentyna Jaszyna (1930-2006) (ros. Валентина Яшина)

Fotografia 3. Walentyna Jaszyna.

Źródło: <https://kulturologia.ru/blogs/290617/35088/> (dostęp: 05.08.2019).

Walentyna Jaszyna – jedna z najsłynniejszych modelek radzieckich lat 60. XX wieku – „radziecka Greta Garbo”, „twarz epoki ZSRR”, była wychowywana przez matkę i ojczyma – prawdziwy ojciec, Szwed, zniknął wkrótce po jej narodzinach. Walentyna po studiach na wydziale komedii muzycznej Szkoły Muzyczno-Teatralnej w Moskwie wyszła za mąż za tłumacza wojskowego, Borysa Zostowa, urodziła syna i wyjechała do Rygi, gdzie śpiewała w Operetce Ryskiej. Po roku małżeństwo rozpadło się, gdyż Walentyna wdała się w romans w Operetce z Łotyszem. Byli małżonkowie wrócili do Moskwy i zamieszkali w jednym mieszkaniu, należącym do matki Walentyny. W tym czasie jej były mąż zaczął romans właśnie z matką Walentyny! Jaszyna, żeby mieć środki do życia, zgodziła się pozować w słynnym Domu Modeli na Moście Kuźnieckim w latach 50. W tamtym czasie nie było to zaszczytne zajęcie, ale dzięki Jaszynie radzieckie kobiety zaczęły zwracać uwagę na stroje. Sama Jaszyna wychodziła na podium Domu Modeli do 65. roku życia. Z powodu romansu byłego męża z matką Walentyna często nie wracała do domu, przesiadywała u koleżanek, innych mężczyzn i w końcu zdecydowała się wyjechać za granicę. Zarabiała tam tylko po 5 dol. na dzień i musiała za własne pieniądze kupować żywność, odzież i obuwie. Podobno wiele dziewczyn w celu zaoszczędzenia jadło konserwy dla zwierząt.

Walentyna 7 lat żyła bez ślubu z Władimirem Guszczynem, synem wysoko postawionego urzędnika, który był o 10 lat młodszy od niej. Władimir zdradzał ją, więc kiedy zaszła w ciążę, usunęła dziecko. Zdecydowała się wyjść za mąż za Nikołaja Małachowa, znanego malarza i dyrektora wydawnictwa „Radziecki malarz” („Советский художник”).

Początkowo kobiety radzieckie na ulicach, gdy zobaczyły elegancko ubraną w spodnie Jaszyną, zwracały jej uwagę lub ją zatrzymywały. Uważały, że jest wyzywająca, ponieważ malowała usta i rzęsy. Nawet w prasie radzieckiej („Kobieta radziecka”, 1945) pojawił się artykuł, że kobieta powinna być skromniejsza i nie używać kosmetyków. Kobietom wówczas zalecano nosić spodnie tylko do pracy, w podróży i do uprawiania sportu.

Wielu w ZSRR uważało, że jej życie to bajka. Jednak po śmierci męża, Nikołaja Małachowa, modelka pozostała bez środków do życia. Pomimo tego, że mąż pozostawił jej olbrzymi majątek, m.in. pracownię, 3-pokojowe mieszkanie, domek letniskowy, samochody BMW i Mercedes, nic nie otrzymała – syn sprzedał 2 pokoje w mieszkaniu, przekształcając je w komunałkę². Jaszyna dostała małą pokój, który stał się jej mieszkaniem i u schyłku życia musiała dorabiać, myjąc klatki schodowe. Syn popadł w alkoholizm i Jaszyna została sama. Po złamaniu nogi syn wywiózł ją do nieogrzewanego domku letniskowego, gdzie spędziła 6 lat i zmarła na atak serca. Podobno przeleżała martwa długo, zanim znalazł ją syn. Do dziś na jej grobie nie ma żadnej tabliczki z nazwiskiem (*От одной...*, 2017; *Цена красоты*, 2008).

² Komunałka – mieszkanie podzielone na pokoje, które stanowią mieszkania oddzielnych rodzin, a kuchnia, łazienka i korytarz są wspólne dla wszystkich – G.Z.

2. Regina Zbarska (1935-1987) (ros. Регина Збарская)

Fotografia 4. Regina Zbarska.

Źródło: www.spletnik.ru/blogs/pro_zvezd/113929_regina-zbarskaya (dostęp: 05.08.2019).

Regina Zbarska – gwiazda radzieckiego modelingu. Według oficjalnej wersji, urodziła się w Leningradzie w rodzinie artystów cyrkowych, którzy zginęli podczas pokazu cyrkowego. Wychowywała się w domu dziecka do ukończenia 17. roku życia. W Moskwie, studiując na wydziale ekonomii WGiK, zaczęła pojawiać się na przyjęciach, rautach, gdzie poznała ją słynna artystka, Wiera Arałowa, która zaproponowała Reginie udział w pokazie jej kreacji. Przez wiele lat prezentowała jej odzież, obuwie i pracowała dla słynnego projektanta Wiaczesława Zajcewa. Na początku lat 60. zachwyił się nią Paryż, gdzie prezentowała kreacje Zajcewa w nowej fryzurze – na pazia i nazwano ją „radziecką Sophią Loren”. Zachwycał się nią Pierre Cardin, Ives Montand, Fidel Castro. Ponieważ zawsze izolowała się od koleżanek, te określały ją „Śnieżną Królową”.

Na skutek problemów osobistych musiała przyjmować antydepresanty i zakończyła karierę. Ze słynnej modelki nr 1 Domu Modeli została pracującą tam sprzątaczką. Uważa się, że miała jednego męża – słynnego ilustratora Lwa Zbarskiego (jego ojciec zabalsamował ciało W. Lenina). Życie nie układało się im – mąż ją zdradzał, a ona znosiła wszystko, nawet zgodziła się na aborcję. A mąż odszedł do innej i ożenił się z aktorką, która urodziła mu syna. Na wieść, że jej kazał usunąć ciążę, a druga żona urodziła mu syna Zbarska przeszła załamanie i trafiła do szpitala psychiatrycznego. Po pewnym czasie związała się z jugosłowiańskim dziennikarzem, który oszukał ją, zostawił, a szczegóły życia opisał w książce *Sto nocy z Regimą Zbarską*, wspominając o relacjach, donosach, współpracy z KGB (Reginę wciągnięto we współpracę i donoszenie na znane osoby) i antyradzieckich poglądach. Książka wywołała skandal w ZSRR. Modelka dwa razy próbowała popełnić samobójstwo i znów trafiła do szpitala psychiatrycznego. W 1987 roku wypiła dużą dozę środka nasennego i trzecia próba samobójstwa okazała się skuteczna. W pogrzebie nie wziął udziału nikt z przyjaciół i do dziś nie wiadomo, gdzie ją pochowano (Колесникова, 2010-2019).

3. Miła (Ludmila) Romanowska (ur. 1945) (ros. Мила – Людмила Романовская)

Fotografia 5. Miła Romanowska.

Źródło: <https://bigpicture.ru/?p=882170> (dostęp: 05.08.2019).

Miła Romanowska nazywana była „Miss ZSRR”, „Radzieckim Kopciuszkim”, „Śnieżynką”, „brzózka”. Urodziła się w Leningradzie. Ojca nie znała – zostawił rodzinę, jak była dzieckiem. Do modelingu trafiła przez przypadek – pewnego razu zachorowała jej koleżanka, która miała brać udział w pokazie w Leningradzkim Domu Modeli. Dziewczyny miały podobne wymiary, więc zgodzono się na zastępstwo. Na próbach okazało się, że ma wrodzony talent do modelingu, a pokaz okazał się sukcesem. Od razu zaproponowano jej kontrakt, a po 2 miesiącach wyjechała na kontrakt do Finlandii. Wkrótce wyszła za mąż za kolegę ze studiów – Wołodę. Miła przeprowadziła się do męża do Moskwy, ale w stolicy nie mogła znaleźć pracy. Urodziła córkę i jej kariera zawodowa zatrzymała się. Po pewnym czasie wróciła na wybieg i odniosła wielki sukces w Montrealu. Mąż nie mógł znieść sukcesów żony, był zazdrosny i Miła zostawiła go. Po rozwodzie na krótko związała się z aktorem Andriejem Mironowem, a potem z malarzem Jurijem Kupermanem, za którego wyszła za mąż. Udało się im uzyskać pozwolenie na emigrację i wyjechali do Austrii, a potem do Izraela. Kolejny mąż Miły również nie mógł znieść sukcesów żony i zmusił ją do zgody na wyjazd, tym razem do Londynu. Tam mężowi udało się w końcu wystawić swoje prace. Po kilku latach para rozwiodła się. Miła z córką pozostały w Londynie, a Jurij wyjechał do Francji.

Pewnego razu Miła chciała polecieć do Paryża klasą ekonomiczną, jednak w samolocie ktoś zajął jej miejsce, posadzono ją więc w klasie biznes, gdzie sąsiadem był Duoglas Adwards, który po kilku miesiącach został jej trzecim mężem (*Мила Романовская...*, 2018; *Советская Золушка...*, 2018). Obecnie małżonkowie mieszkają w Anglii i prowadzą wspólny biznes.

4. Galina Miłowska (ur. 1949) (ros. Галина Миловская)

Fotografia 6. Galina Miłowska.

Źródło: <https://bashny.net/t/en/323533> (dostęp: 04.08.2019).

Galina Miłowska – nazywana „Radzieką Twiggy”³ – to jedna z najświetniejszych radzieckich modelek lat 70. Urodziła się w Moskwie w 1949 roku, w zwyczajnej rodzinie radzieckiej. W wieku 13 lat straciła ojca i matka musiała zapewnić byt trzem córkom. Galina marzyła, żeby zostać aktorką. Od koleżanki dowiedziała się, że we Wszechzwiązkowym Instytucie Asortymentu Przemysłu Lekkiego i Kultury Odzieży poszukują dziewczyny do udziału w pokazie odzieży – zgłosiła się i zrobiła furorę. Czasy były ciężkie, nikt nie uczył modelek występowania na pokazach, sam udział był czymś nieprzyzwoitym, gdyż kobieta radziecka nie powinna ubierać się elegancko, a pokazywanie nóg powyżej kolan było wręcz niedopuszczalne.

W 1967 roku na jedynym w ZSRR Międzynarodowym Festiwalu Mody Galina spodobała się fotografowi „Vogue”. Po kilku latach fotograf powrócił do Moskwy i udało mu się zdobyć zezwolenie premiera ZSRR na sesję fotograficzną w Zbrojowni Kremla i na Placu Czerwonym. Jako modelkę amerykański fotograf chciał zatrudnić wyłącznie Galinę. W towarzystwie czuwających 15 żołnierzy z automatami sesja odbyła się. Zdjęcia ukazały się w czasopiśmie, ale całe honorarium modelki zabrała władza radziecka. Jedno zdjęcie – Galina siedząca na Placu Czerwonym z rozsuniętymi nogami – wywołało skandal.

³ Twiggy, właściwie Lesley Lawson Hornby, supermodelka angielska, aktorka, piosenkarka, która stała się wzorcem piękna – duże oczy, drobna dziecięca figura. Jako pierwsza użyczyła swojego wizerunku dla Barbie.

Fotografia 7. Zdjęcie Galiny Miłowskiej, które wywołało skandal w ZSRR.
Źródło: <https://kulturologia.ru/blogs/300417/34359/> (dostęp: 04.08.2019).

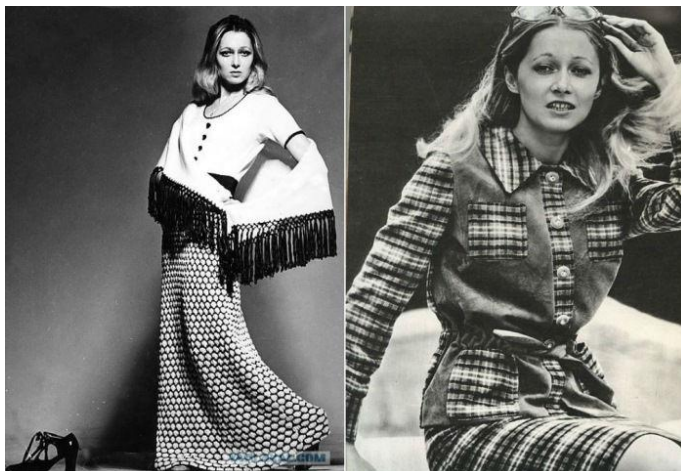
Podobne emocje wzbudziła fotografia we włoskim czasopiśmie „Espresso”, przedstawiające ciało Galiny z wymalowanymi na nim kwiatami przez artystę body art, Anatola Brusilowskiego. Galinę wezwano do komitetu partii i zakazano dalszych pokazów. W ogóle o pracy w ZSRR nie było mowy (*Галина Миловская...*, 2019).

W 1974 roku Galina wyjechała do Izraela, potem do Włoch i Wielkiej Brytanii. Robiła karierę na Zachodzie, chociaż nie chciała, żeby nazywano ją polityczną emigrantką czy walczącą z systemem radzieckim. Za granicą widziano ją właśnie w takiej roli i nazwano „Sołżenicynem mody”. Podczas jednej z podróży poznała francuskiego bankiera, Jeana Paula Dessertine’a, za którego wyszła. Po ślubie zaprzestała kariery modelki, a następnie ukończyła kinematografię na Sorbonie i Amerykański Instytut Filmowy w Los Angeles. Jest szczęśliwą żoną i matką jedynej córki (*Soviet Twiggy...*, 2016-2019).

Fotografia 8. Galina Miłowska obecnie.
Źródło: <https://gubdaily.ru/blog/lifestyle/obzor/samye-krasivaya-zhenshhina-v-sssr-pokonchila-s-soboj-kak-slozhilas-sudba-pervyx-sovetskix-manekenshnic-kotoryx-nazyvali-oruzhiem-kremlya/> (dostęp: 05.08.2019).

5. Tatiana Michalkowa (panieńskie nazwisko Sołowiowa) (ur. 1947) (ros. Татьяна Михалкова-Соловьёва)

Fotografia 9. Tatiana Michalkowa jako modelka.

Źródło: <https://www.goodhouse.ru/stars/zvezdnye-istorii/sudba-manekenshchicy-v-sssr-serial-krasnaya-koroleva-i-realnaya-zhizn/> (dostęp: 05.08.2019).

Tatiana Michalkowa – żona słynnego rosyjskiego reżysera Nikity Michalkowa, to słynna modelka, ulubienica Wiaczesława Zajcewa, obecnie działaczka społeczna, prezes Fundacji Charytatywnej „Russkij siluet” („Русский силуэт”)⁴. Tatiana Sołowiowa urodziła się w 1947 roku w niemieckim Saalfeld. Wkrótce po narodzinach córki ojca Tatiany – żołnierza – przeniesiono do Rosji i rodzina zamieszkała w Woroneżu. Tatiana uczęszczała do szkoły z rozszerzonym nauczaniem języka angielskiego, fascynowała się literaturą brytyjską oraz amerykańską, dlatego rozpoczęła studia Moskiewskim Państwowym Instytucie Języków Obcych. Po ukończeniu studiów krótko pracowała jako tłumaczka w radzieckiej agencji turystycznej „Intourist”, chciała zostać wykładowcą, ale nie przyjęto jej na uczelnię. Tatiana poszła na casting do moskiewskiego Domu Modeli i dostała się. Tam poznała największego radzieckiego projektanta odzieży – Wiaczesława Zajcewa – i została jego ulubioną modelką. Dzięki jego protekcji mogła w czasach radzieckich wyjechać na kontrakt do Włoch. W 1974 roku zagrała w filmie Nikity Michalkowa „Swoj wśród obcych, obcy wśród swoich” („Свой среди чужих, чужой среди своих”). Potem znów zajmowała się pokazami mody, tłumaczyła literaturę dziecięcą i wykladała język angielski w Moskiewskiej Akademii im. Stroganowa.

Tatiana zagrała modelkę Reginę Zbarską w 2005 roku w filmie „Regina Zbarska. Ciało wagi państwowej” („Регина Збарская. Телого сударственной важности”), a w 2007 roku w filmie „Uroda po radziecku. Losmodelki” („Красота по-советски. Судьба манекенщицы”). Wystąpiła także w kilku filmach dokumentalnych o swoim mężu – Nikicie Michalkowie.

Pierwszym mężem Tatiany był specjalista od psychologii sportu, Aleksander Szygajew, ale małżeństwo to trwało krótko. Pracując w Domu Modeli u Zajcewa, poznała Nikitę Michalkowa i po kilku miesiącach znajomości przyjęła oświadczyzny reżysera. Pobrali się w 1973 roku, a wesele urządzili w przerwach pomiędzy nagraniami filmu „Swoj wśród obcych, obcy wśród swoich”.

⁴ Fundacja Charytatywna założona w 1997 roku w celu wspierania młodych projektantów rosyjskich i zachowania kulturowych tradycji narodowych. Dzięki stażom w najlepszych europejskich domach mody tysiące młodych rosyjskich projektantów miało możliwość odbywania staży i organizowania pokazów mody.

Fotografia 10. Tatiana z mężem – Nikitą Michalkowem.

Źródło: <http://moscvichka.ru/moscvichka/2014/07/08/tatyana-mihalkova-samoj-modnoj-kinozvezdoj-bila-lyudmila-gurchenko-11257.html> (dostęp: 04.08.2019).

Tatiana urodziła córkę Annę, potem syna Artioma i córkę Nadieżdę. Jako pierwsza kobieta w ZSRR zaczęła nosić szorty, spódniczkę maxi, a jej symbolem jest kokarda z czarnego aksamitu we włosach.

Obecnie jest nagradzana i ceniona za wkład w rozwój kultury rosyjskiej oraz działalność charytatywną (*Татьяна Михалкова...*, 2010-2019).

6. Lioka (Leokadia) Mironowa (ur. 1940) (ros. Лёка – Леокадия Миронова)

Fotografia 11. Lioka Mironowa.

Źródło: <http://fashioncommunity.su/leka-mironova-foto.html> (dostęp: 05.08.2019).

Lioka Mironowa – nazywana „radziecką Audrey Hepburn” – była muzą projektanta Wiaczesława Zajcewa. Leokadia urodziła się w 1940 roku we Frunze – obecnie Biszkek) jako owoc romansu matki Artemidy Mironowej z żołnierzem. Ojczym zaczął podejrzewać, że to nie jego córka, gdy Lioka miała 2 lata. Matka rozwiodła się z nim i pobrała po wojnie z prawdziwym ojcem Lioki. Para przenieśli się do Leningradu w 1946 roku.

W 1950 roku rodzina uciekła na wieś pod Psków, ratując się przed władzą radziecką, ale ojca i tak aresztowano jako „wroga narodu”. Po kilku latach uwolniono go i zrehabilitowano. Przez to Lioka nie mogła wyjeżdżać za granicę, na dodatek matka pochodziła z rodziny szlacheckiej.

Lioka jako dziecko marzyła, żeby być śpiewaczką, miała piękny głos, ale po chorobie i uszkodzeniu więzadeł głosowych marzenie nie spełniło się. Kolejne marzenie – architektura – również nie mogło zostać zrealizowane ze względu na problemy ze wzrokiem. Pewnego razu koleżanka poprosiła Liokę, żeby poszła z nią do fabryki szwalniczej. Tam pracował młody projektant Wiaczesław Zajcew, który od razu zauroczył się Lioką i poprosił, żeby była jego modelką. Wkrótce Liokę zaproszono do Domu Mody, a Zajcew przeniósł się razem z nią do nowej pracy. Tak stała się najlepszą modelką ZSRR – otrzymując taką nagrodę w 1967 roku. Podczas wyjazdu na Łotwę poznała fotografa Antanasa, swoją wielką miłość, jednak nie mogła wyjść za niego. Antanas był członkiem łotewskiej organizacji nacjonalistycznej i gotów był zrezygnować z poglądów dla ukochanej. Lioka obawiała się, że organizacja może go zamordować za zdradę i związek z Rosjanką, więc rozstali się. Nie związała się z nikim więcej, kochając tylko Antanasa. Co prawda, w młodości wyszła za mąż za kolegę z klasy, ale małżeństwo to trwało tylko rok.

W tamtych czasach wiele modelek wychodziło za mąż za wysoko postawionych urzędników, dzięki czemu mogły otrzymać paszport i wyjechać za granicę. Lioka spodobała się jednemu z urzędników z KC KPZR, ale nie przyjęła jego zalotów i nie chciała pozować nago. Urzędnik zagroził, że doprowadzi do tego, że już nigdy nie będzie mogła pracować jako modelka. Po tej odmowie przez półtora roku nie zapraszano jej do pokazów. Do dziś nie ujawniła jego nazwiska, tłumacząc, że był bardzo wpływową osobą. Jako pierwsza, Lioka poruszyła problem molestowania modelek przez urzędników partyjnych. Zapłaciła za to karierą, groźbami wysiedlenia z Moskwy, oskarżeniami o szpiegostwo, a nawet grożono jej śmiercią (*Харассмент...*, 2016). Modelka sama zrezygnowała z występów. Przez 30 lat pracowała jako zwykła szwaczka, utrzymując siebie i matkę.

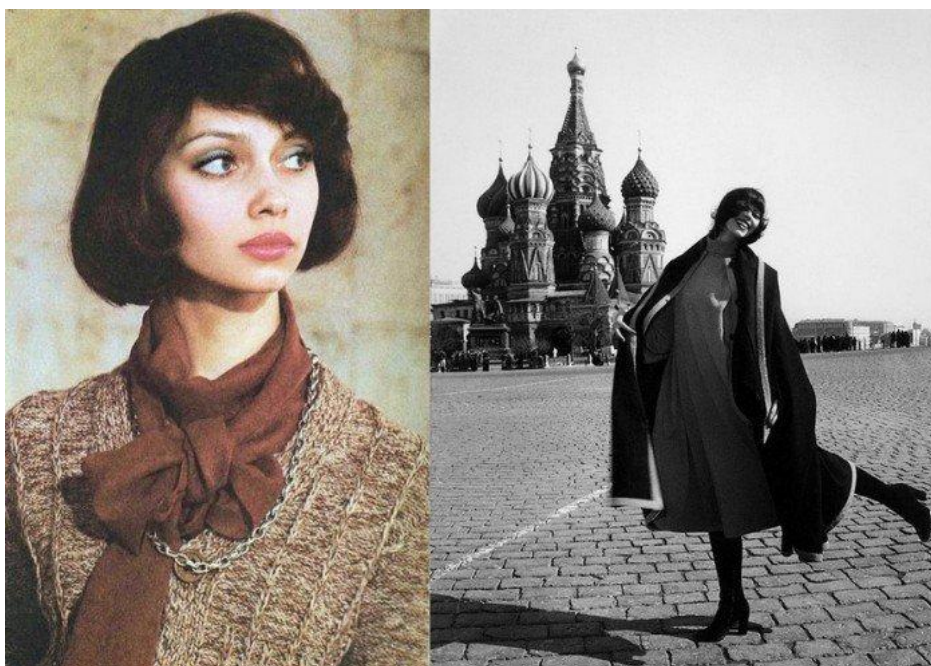

Fotografia 12. Lioka Mironowa i Wiczesław Zajcew.

Źródło: <http://stalt.msk.ru/leka-mironova-v-molodosti-foto.html> (dostęp: 05.08.2019).

Na początku lat 2000 Zajcew zaprosił Liokę do udziału w pokazie, w efekcie czego, pomimo zaawansowanego wieku, wciąż u niego występuje (*Леокадия Миронова...*).

7. Elena Mietiolkina (ur. 1953) (ros. Елена Метёлкина)

Fotografia 13. Elena Mietiolkina jako modelka.

Źródło: <https://proto-samoe.ru/populyarnaya-sovetskaya-aktrisa-elena-metelkina-rasskazala-o-svoej-tragicheskoy-sudbe-i-puti-k-bogu/> (dostęp: 05.08.2019).

Elena Mietiolkina – jedna z najślynniejszych radzieckich modelek, aktorka – urodziła się w 1953 roku w Moskwie, w rodzinie inżyniera wojskowego, uczestnika bitwy pod Stalingradem. Na początku lat 80. wciągnięto go w skandal z defraudacją pieniędzy, na skutek czego popełnił samobójstwo. Po śmierci ojca Elena przejęła rolę głowy rodziny. W 1972 roku próbowała dostać się do szkoły teatralnej, ale nie przyjęto jej. Została jednak zauważona i powierzono jej rolę w filmie „Brzegi” („Берега”, 1973). Po 2 latach znów nie udało się jej dostać do szkoły i rozpoczęła karierę w modelingu. W 1980 roku zagrała w filmie „Przez ciernie do gwiazd” („Через терни к звездам”) dzięki swojej urodzie – reżyser szukał dziewczyny do roli mieszkanki obcej planety i Elena odpowiadała tej roli. Film obejrzało ponad 20 mln widzów, a modelka stała się rozpoznawalna i sławna. Elena występowała jeszcze w kilku filmach.

Szczególną sławę przyniosły jej zdjęcia do katalogów odzieży w latach 70. Zaproszono ją do czasopisma „Modele sezonu” („Модели сезона”) i przyjęto do pracy w moskiewskim Domu Mody. Po okresie pieriestrojki pracowała dla Miły Nadtoczij i zazwyczaj były to zdjęcia do czasopism oraz książek uczących szycia bądź szydełkowania.

W 1980 roku podczas pozowania na Krymie poznała Siergieja, z którym potem pobrała się. Gdy zaszła w ciążę, mąż kazał zrobić jej aborcję, Elena odmówiła i zaczęły się kłótnie w rodzinie. Przez problemy z ciążą musiała przebywać w szpitalu, a mąż znalazł sobie w tym czasie kochankę. Po urodzeniu syna Aleksandra mąż zostawił rodzinę. Próbował jednak odebrać rodzinie mieszkanie. Po wielu latach procesów okazało się, że był aferzystą matrymonialnym i sąd uznał małżeństwo za nieważne, a mieszkanie pozostało dla Eleny i syna.

Karierę modelki zakończyła w wieku 46 lat. Pracowała jako sekretarka, sprzedawca odzieży i obuwia, menedżer, a nawet sprzątaczką. Była również sekretarką znanego biznesmena Iwana Kiwelidi, którego otruto w 1995 roku wraz z drugą sekretarką, umieszczając truciznę na słuchawce aparatu telefonicznego. Elena cudem ocalała, ponieważ w tym dniu była w innym biurze firmy.

Fotografia 14. Elena Mietiołkina obecnie.

Źródło: <https://fishki.net/2072598-prekrasnaja-elena-metelkina.html> (dostęp: 05.08.2019).

Po tych przeżyciach Elena stała się osobą religijną, a obecnie sprzedaje ikony w sklepiku przy cerkwi i śpiewa w chórze cerkiewnym w Moskwie (*Популярная советская...; Елена Метелкина...*, 2010-2019).

8. Tatiana Czaplýgina/Czapýgina (ur. 1954) (ros. Татьяна Чаплыгина/Чапыгина)

Fotografia 15. Tatiana Czaplýgina.

Źródło: www.marieclaire.ru/pstars/krasnyie-korolevyi-sudba-samyih-yarkih-sovetskih-manekenschits/ (dostęp: 05.08.2019).

Tatiana Czaplýgina to jedna z najpiękniejszych modelek radzieckich lat 70., ulubienica Wiaczesława Zajcewa, znana z sesji w czasopismach dla radzieckich kobiet – „Robotnica”, „Chłopka” („Работница”, „Крестьянка”). Urodziła się w 1954 roku, ukończyła Instytut Medyczny, pracowała jako chirurg, a potem w stacji sanepidu. Pewnego razu koleżanka Tatiany postanowiła iść na próbę do Domu Mody i wzięła ją ze sobą, chociaż miała już 23 lata. Wśród tłumu kandydatek Tatianę zauważył Wiaczesław Zajcew, którego oczarowała jej uroda. Po 2 latach zdjęć, pokazów wysłano ją za granicę – do Niemiec, Meksyku, USA i Japonii. Tam określono ją „najpiękniejszą kobietą Związku Radzieckiego”. W wieku 35 lat, w szczycie formy, postanowiła porzucić karierę modelki i poświęcić się rodzinie. Swojego męża – Austriaka – poznała na pokazie. Zabronił on jej jednak występowania i pogodziła się z tym. Obecnie mieszka w Moskwie, jest na emeryturze, zajmując się domem i mężem. Czasami pozuje do czasopism (*Секреты биографии...*, 2018).

9. Evgenija Kurakina-Hartleben (ros. Евгения Куракина-Хартлебен; nieznaný rok urodzenia)

Fotografia 16. Evgenija Kurakina-Hartleben.

Źródło: <http://riamoda.ru/article/news-21.html> (dostęp: 19.08.2019).

Najstynniejsza modelka Leningradzkiego Domu Mody lat 60. i 70. nie planowała pracować w tym zawodzie. Pomógł jej przypadek. Po niedostaniu się na Politechnikę szła, płacząc główną ulicą Leningradu – Newskim prospektem – i w pobliżu Katedry Kazańskiej spotkała ją projektantka dziecięca, Alevtina. Dziewczyna spodobała się jej i zaprosiła ją do Domu Mody. Praca była ciężka – wiele godzin pozowania, przymierzania, kreatorzy szyli suknie prawie na modelkach, a one stały godzinami jak manekiny. Pensja niska, dziewczyny same sobie nocami szyły stroje, szydełkowały, same robiły makijaż. Tylko fryzjer był bezpłatny. Praca była na dodatek nieprestżowa i rodzice mówili znajomym, że Evgenija jest sprzedawczynią, wstydząc się zawodu „demonstratora odzieży”. Modelki mogły za to chodzić na zamknięte pokazy filmów, na imprezy do Domu Literatów czy Domu Malarzy. W latach 70. zaczęły się wyjazdy za granicę, na targi do Lipska, Polski, Bułgarii i po republikach ZSRR. Każdej modelce towarzyszyło dwóch „ochroniarzy”, czyli agentów. Nie mogły rozmawiać z nikim. Evgenija miała problem z uzyskaniem zgody na wyjazd, gdyż była bezpartyjna. Miała przydomek „hrabina”, gdyż rzeczywiście pochodziła z rodu arystokratycznego Kurakinów, który służył na dworze Aleksandra II i Aleksandra III (Тарасова, 2011).

Fotografia 17. Evgenija Kurakina-Hartleben na promocji swojej książki.
Źródło: www.bookvoed.ru/event?id=10672 (dostęp: 19.08.2019).

Obecnie Evgenija mieszka w Berlinie i rzadko bywa w Petersburgu (b. Leningrad). W 2016 roku opublikowała książkę *Кимлопе но-совемку. Couture auf sowjetisch. Couture in the sovietway*. Organizuje też w Niemczech i Rosji wystawy fotografii na temat mody radzieckiej lat 60. i 70.

Podsumowanie

W czasach ZSRR mówiono, że nie ma mody („В СССР моды нет”)⁵ (Уханова, 2019), chociaż istniała – były domy mody, pokazy, modelki. Propaganda radziecka dbała, żeby kobiety nie wyróżniały się elegancją, były przeciętne, skromne, jak przystało na nowe wzorce społeczne – robotnicę i kolchożnicę. Do Kraju Rad przenikały jednak czasopisma zachodnie, filmy i moda. Przełomowym był rok 1959, kiedy Dom Dior pokazał w Moskwie swoje kreacje dla elit Kremla. Żony dygnitarzy podróżowały po świecie i zachwycały się modą zachodnią, zwykłe kobiety radzieckie były w szoku – przecież to niewygodne, nie nadawało się do pracy w fabryce czy na traktorze. Stopniowo sportowcy radzieccy, aktorki, którzy bywali za granicą, zaczęli przywozić odzież, kosmetyki. Ludzie radzieccy zaczęli ubierać się jak na Zachodzie. Modę rozsławiały słynne modelki radzieckie, które zostały przedstawione w powyższym artykule. Jednak ich los w większości był tragiczny. Przez lata były podziwiane na Zachodzie, poniżane w ojczyźnie i wiele z nich albo wycofało się z zawodu, wyjechało na Zachód, albo zakończyło życie w biedzie czy nawet samobójstwem. Minęło sporo czasu zanim pierwsza w historii Kraju Rad first lady – Raisa Gorbaczowa – znów błyszczała i zachwycała świat swoimi kreacjami. Ale znów rodaczki ją nienawidziły, gdyż była zbyt elegancka, a to nie przystawało kobiecie radzieckiej. Przecież pierwsze damy ZSRR siedziały w domu i chodziły w podomkach. Historia powtórzyła się – rodaczki nienawidziły, a Zachód pokochał.

⁵ Podobnie propaganda twierdziła, że w ZSRR nie ma seksu („В СССР секса нет”) – jak powiedziała uczestniczka telemostu Leningrad-Boston w 1986 roku i co stało się popularną frazaw czasach radzieckich.

Taka była smutna i tragiczna historia mody w ZSRR. W 1991 roku kraj rozpadł się, a nowe czasy przyniosły zmiany, początkowo też tragiczne dla modelek. Dzisiaj to prestiżowy, dobrze płatny zawód, a modelki są w końcu podziwiane nie tylko za granicą, lecz i w ojczyźnie. Może to dzięki tym kobietom, które w ciężkich czasach ZSRR próbowały być eleganckie wbrew panującej ideologii i stosunkowi społeczeństwa? Na pewno warto ich sylwetki ocalić od zapomnienia.

Bibliografia

- Soviet Twiggy Galya Milovskaya.* (2016-2019). Pobrane z: <https://soviet-art.ru/soviet-twiggy-galya-milovskaya/>.
«Демонстратор одежды»: почему профессия манекеницы в СССР была позорной. (2018).
Pobrane z: <https://russian7.ru/post/demonstrator-odezhdy-pochemu-profes/>.
- Советская Золушка: как сложилась судьба Милы Романовской, одной из самых ярких манекениц Союза. Случай девушки стал беспрецедентным для своего времени.* (2018). Pobrane z: <https://rep.ru/articles/4542-sovetskaya-zolushka-kak-slozhilas-sudba-mili-romanovskoj-odnoj-iz-samih-yarkih-manekenshits-soyuza-sluchaj-devushki-stal-bespretsedentnim-dlya-svoego-vremeni/>.
- Галина Миловская.* (2019). Pobrane z: <https://9slim.com/galina-milovskaya/>.
- Дом моделей на Кузнецком мосту.* (2008-2019). Pobrane z: [www.casual-info.ru/wiki/ Дом%20моделей%20на%20Кузнецком%20Мосту/](http://www.casual-info.ru/wiki/Дом%20моделей%20на%20Кузнецком%20Мосту/).
- Дома моды в СССР.* (2019). Pobrane z: <http://back-in-ussr.com/2019/01/doma-mody-v-sssr.html>.
- Елена Метелкина.* (2010-2019). Pobrane z: <https://24smi.org/celebrity/3822-elena-metelkina.html>.
- Колесникова, З.* (2010-2019). *Регина Збарская.* Pobrane z: <https://24smi.org/celebrity/1861-regina-zbarskaya.html>.
- Легендарное таинственное платье.* (2016). Pobrane z: www.liveinternet.ru/users/elena_arvik/post389738821.
- Леокадия Миронова: биография и личная жизнь.* Pobrane z: <https://autogear.ru/article/402/621/leokadiya-mironova-biografiya-i-lichnaya-jizn/>.
- Мила Романовская: роман с Андреем Мироновым и богатый муж иностранец.* (2018).
Pobrane z: <https://zen.yandex.ru/media/den/mila-romanovskaia-roman-s-andreem-mironovym-i-bogatyi-muj-inostranec-5c004c3e6bf5b200aa771337>.
- От одной из лучших манекениц СССР до уборщицы: зигзаги судьбы Валентины Яшиной.* (2017). Pobrane z: <https://kulturologia.ru/blogs/290617/35088/>.
- Популярная советская актриса Елена Метелкина рассказала о своей трагической судьбе и пути к Богу.* Pobrane z: <https://proto-samoe.ru/populyarnaya-sovetskaya-aktrisa-elena-metelkina-rasskazala-o-svoej-tragicheskoy-sudbe-i-puti-k-bogu/>.
- Секреты биографии и карьеры манекеницы СССР Татьяны Чапыгиной.* (2018). Pobrane z: <https://elleonora.ru/znamenitosti/biografii/10470-model-tatyana-chapugina>.
- Сколько зарабатывали самые красивые женщины в союзе и еще 10 фактов о манекеницах в СССР.* Pobrane z: <https://zen.yandex.ru/media/newlook/skolko-zarabatyvali-samyie-krasivyye-zhensciny-v-soiuze-i-esce-10-faktov-o-manekenscicah-v-sssr-5c976d9d5c89e200b37adb57>.
- Татьяна Михалкова.* (2010-2019). Pobrane z: <https://24smi.org/celebrity/2110-tatyana-mihalkova.html>.
- Тарасова, И.* (2011). *Манекеницы приравнялись к рабочим.* Pobrane z: <https://vz.ru/culture/2011/8/11/514071.html>.
- Уханова, П.* (2019). *В СССР моды нет: как советские женщины подражали иностранкам.*
Pobrane z: www.cosmo.ru/fashion/trends/v-sssr-mody-net-kak-sovetskie-zhenshchiny-podrazhali-inostrankam/.
- Харассмент в СССР: Чем поплатилась манекеница Лека Миронова за отказ от эскорт-услуг и съемок ню для ЦК.* (2016). Pobrane z: <https://kulturologia.ru/blogs/170416/29206/>.
- Цена красоты.* (2008). Pobrane z: www.eg.ru/showbusiness/111004/.

<http://fashioncommunity.su/leka-mironova-foto.html>.
<http://moscvichka.ru/moscvichka/2014/07/08/tatyana-mihalkova-samoj-modnoj-kinozvezdoj-bila-lyudmila-gurchenko-11257.html>.
<http://riamoda.ru/article/news-21.html>.
<http://stalt.msk.ru/leka-mironova-v-molodosti-foto.html>.
<https://bashny.net/t/en/323533>.
<https://bigpicture.ru/?p=882170>.
<https://fishki.net/2072598-prekrasnaja-elena-metelkina.html>.
<https://gubdaily.ru/blog/lifestyle/obzor/samyje-krasivaya-zhenshhina-v-sssr-pokonchila-s-soboj-kak-slozhilas-sudba-pervyx-sovetskix-manekenshic-kotoryx-nazyvali-oruzhiem-kremlya/>.
<https://kulturologia.ru/blogs/290617/35088/>.
<https://kulturologia.ru/blogs/300417/34359/>.
<https://proto-samoe.ru/populyarnaya-sovetskaya-aktrisa-elena-metelkina-rasskazala-o-svoej-tragicheskoy-sudbe-i-puti-k-bogu/>.
www.bookvoed.ru/event?id=10672.
www.liveinternet.ru/users/elena_arvik/post389738821.
www.marieclaire.ru/pstars/krasnyie-korolevyi-sudba-samyih-yarkih-sovetskih-manekenschits/
www.radidomapro.ru/ryedktzij/nedvijimost/kommertcheskaya/byvschij-dom-modelej-na-kuznetzkom-mostu-vystavlen-1393.php.
www.spletnik.ru/blogs/pro_zvezd/113929_regina-zbarskaya.
www.spletnik.ru/blogs/pro_zvezd/32359_otozhgli-ne-po-detski.